

Eväitä tieteestä kirjoittamiseen

KINNUNEN, MERJA & OLLI LÖYTTY (2002; toim.).
Tieteellinen kirjoittaminen. 204 s. Vastapaino, Tampere.

Tieteellinen kirjoittaminen kuuluu tieteentekijän perustaitoihin. Kirjallinen esitys on perusta, kun ajatuksia kehitetään ja tuloksista kerrotaan muulle tiedeyhteisölle. Mitä oikeammin ajatus ja havainnot välittyvät lukijalle, sitä paremmin kirjoitus on onnistunut.

Merja Kinnunen ja Olli Löytty ovat toimittaneet mielenkiintoisen artikkelikokoelman tästä aiheesta. Se ei ole tieteellisen kirjoittamisen opas sanan tavanomaisessa merkityksessä. Sen sijaan teos pyrkii innostamaan tutkijoita pohtimaan erilaisia näkökulmia tieteelliseen kirjoittamiseen.

Aihetta lähestytään monista suunnista ja peräti viiden-toista kirjoittajan voimin. Tekijät edustavat kielitiedettä,

kirjallisuudentutkimusta, mediakulttuuria, naistutkimusta, politiikan tutkimusta, sosiaalipolitiikkaa, sosiologiaa, teologiaa, viestintätiedettä ja ympäristöntutkimusta.

Vaikka kirja juurtuu vahvasti humanistiseen perinteeseen ja on suunnattu kulttuurin tutkijoille, voin reilusti suositella sitä kenelle tahansa tieteellisestä kirjoittamisesta kiinnostuneelle. Kirja pakottaa ajattelemaan kirjoittamisen syviä linjoja. Jos painotetaan vain sääntöjä ja virheellisten käytäntöjen vaaroja, tuloksena on tieteellisiä turvatekstejä. Asiaproosaa syntyy, mutta kirjoittaja piileskelee lähdeviittaustensa takana. Asetelma on piinallisen tuttu seminaariesitysten ja tutkielmien tarkastajille.

Artikkelit on kirjassa jäsennetty kolmeen pääosaan, jotka ovat ”Tutkimus tekstinä”, ”Kirjoittamisen käytännöt” ja ”Kirjan kaari”. Useimmille artikkeleille on löytynyt luonteva paikka tässä kolmijaossa, ja vain paikoin esiintyy häiritsevää toistoa. Esimerkiksi Liisa Tainion ja

Jaana Vuoren artikkelit kirjoittamisen sukupuolikysymyksistä sijaitsevat ehkä tarpeettoman erillään toisistaan, vaikka niiden tarkastelunäkökulma on samantyyppinen. Molemmat kirjoittavat muun muassa tieteellisten tekstien piilomaskuliinisuudesta.

Mikä tekee tekstistä tieteellisen? Minna-Riitta Luukan mukaan kullekin tieteenalalle on vakiintunut hiljaisena tietona sille ominainen viestintäkulttuuri. Siihen sosiaalistutaan osallistumalla yhteisön toimintaan: lukemalla, kirjoittamalla ja keskustelemalla. Tästä näkökulmasta maantieteilijäin toimintakenttä on haastava, sillä heidän tutkimuksiaan julkaistaan myös muualla kuin maantieteellisissä yhteyksissä. Esimerkiksi rantaprosesseista tai metapopulaatioista ei tule kirjoittaa näiden alojen sarjoissa humanistisen perinteen mukaisesti, saati ympäristön esteettisestä kokemisesta luonnontieteen termein. Monipuolisesti julkaisevan tutkijan tulisi osata vaihtaa tyyliä asiayhteyden mukaan.

Muutkin kirjan kappaleet innostavat pohdiskelemaan. Tekstin rakenteesta kirjoittaessaan Jukka Törrönen arvostelee reseptiä ”johdanto, metodi, tulokset ja keskustelua”. Minun mielestäni se kuitenkin on oikein hyvä käytäntö. Empiiristen tutkimusten luettavuus paranee, kun lukijan ei tarvitse haaskata voimiaan persoonallisesti laadittujen juonenkehittelyiden ymmärtämiseen. Vaikka toisaalta – eihän tuollainen rakenne sovi kaikkiin tutkimuksiin, tietenkään.

Jotkut hahmottavat ajatukset ensin päässään ja kirjoittavat sitten tekstit valmiiksi. Toiset työstävät ajatuksia kirjoittaessaan, jolloin lopputulos voi Matti Hyvärisen mukaan yllättää. Esa Väliverronen avaa toisen näkökulman kirjoittamisen prosessiin: kirjoitatko tunti- vai urakkatyönä? Nykyisessä tiedekulttuurissa suositaan työryhmiä, ja yhteisjulkaisut ovat tärkeä tieteellisen esittämisen muoto. Arja Jokinen ja Kirsi Juhila kertovat, millaista yhdessä kirjoittaminen heidän kokemustensa valossa on. Mielenkiintoisesti heidän havaintonsa ovat sekä erilaisia että samanlaisia kuin omat kokemukseni tästä aiheesta.

Yrjö Hailan artikkeli englanniksi kirjoittamisesta poikkeaa sekä sisällöllisesti että tyylillisesti kirjan muista osista. Haila antaa käytännöllisiä vinkkejä, kun muissa artikkeleissa lähtökohtana tuntuu olevan laajojen suomenkielisten katsausten muotoilu ja sommittelu. Esimerkiksi kielellisten kikkailujen tielle meidän ei englanniksi kirjoittaessamme kannattaisi Hailan mielestä mennä. Hänen mukaansa se ei kuitenkaan onnistu, koska vieraan kielen vivahteet ovat niin vaikeita.

Huomaan jakavani Merja Kinnusen kanssa yhteisen kokemuksen. Aina joskus kuulemme suustamme lausituksen: ”Artikkelin aihe on tärkeä, mutta se on kirjoitettu gradumaisesti.” Lause on ikävä, mutta kertoo jotain oleellista tieteellisen kirjoittamisen tyyleistä. Oma ajattelua välittävä tieteellinen kirjoitelma on aivan muuta kuin oppinäytteille ominainen referointi ja oppineisuuden osoittaminen.

Myös kirjantekijöille on tässä teoksessa paljon hyödyllistä luettavaa. Pentti Alasuutarin mielestä kirjan

tekemistä voi lähestyä samoin kuin jos elefanttia ryhtyisi syömään, ”pala kerrallaan”. Kirjan kirjoittaminen on vaativa prosessi, joka koostuu pienistä osista sekä niitä yhdistävästä juonesta. Kirjojen teossa vuoropuhelun toisena osapuolena on usein kustannustoimittaja, jonka näkökulmaa kirjassa edustaa Olli Löytty. Jaakko Heinimäki puolestaan kirjoittaa tieteen popularisoinnista.

Kirja-arvionkin tekeminen on tieteellistä kirjoittamista. Lukiessani arvostelijana Markku Ihosen evästyksiä tästä aiheesta mieleen hiipii vastaavanlainen olo kuin oli lapsena sisäkkäisiä maatuskanukia avarilla. Annon Ihosen tekstin vaikuttaa tämän arvion kirjoittamiseen: hänen ohjettaan noudattaen päätin mainita nimeltä kaikki teoksen kirjoittajat. Ylitsepursuavaa tasapuolisuuttako? Kenties.

Kirjan päättää Mikko Lehtosen epilogi kirjoittamisen mielihyvystä. Kuten useimmat artikkelit tässä kirjassa, sekin on sisällöltään omakohtainen. Kinnunen ja Löytty olisivat toimittajina voineet kertoa esipuheessaan hieman enemmän tämän teoksen laadinnasta. Evästettiinkö kirjoittajia muotoilemaan tekstejään niin, että niissä on mukana omiin kokemuksiin perustuvia näkemyksiä? Olisi myös ollut kiintoisaa tietää kirjoittajista enemmän kuin pelkät oppiarvot ja työpaikka.

Tieteellinen kirjoittaminen on helppolukuinen kirja, jonka artikkeleita voi lueskella kuin novellikokeelmaa, kappale kerrallaan – antaen vaikutusten kypsyä miellesä jonkin aikaa. Joidenkin aiheiden lisääminen olisi voinut parantaa kokonaisuutta. Esimerkiksi tieteelliset viittaustekniikat ja -perinteet olisivat ansainneet oman kappaleensa, niiden kanssa kompurointi kun on aloittelevien kirjoittajien tyyppimurhe. Hakemusten, lausuntojen ja tiedotteiden kirjoittamiseen liittyy niin ikään paljon pohdinnan arvoista. Myös tiivisluotoisten kansainvälisten tutkimusraporttien kirjoittamista olisi voitu käsitellä, niiden laatiminen kun vaatii kovin toisenlaista otetta kuin monografian tekeminen.

Taitolaji kun on, tieteellisen kirjoittamisen tyyli yleensä paranee kokemuksen myötä. Laatu sinänsä on tälläkin alalla piinallisen vaikea määritettävä. Ohjeita kannattaa noudattaa, sillä hyväksi koetuista käytännöistä poikkeaminen johtaa yleensä heikkoon tulokseen. Ja silti: parhaat tekstit yleensä löytyvät samalta suunnalta – rennolla otteella taitavasti tehdyt irtiotot standardityylistä palkitsevat joskus. Asetelma on tuttu romaanin *ZEN ja moottoripyörän kunnossapito* lukeneille. Sen päähenkilö menettää järkensä pohtiessaan juuri tätä ongelmaa. Todellinen laatu on kaukana määritelmien tuolla puolen, sen täytyy olla ”subjektien ja objektien alkulähde” (s. 318).

KIRJALLISUUS

Pirsig, R. M. (1986). *ZEN ja moottoripyörän kunnossapito*. 456 s. Sitaatin 3. p. 1994. WSOY, Juva.

RISTO KALLIOLA
Maantieteen laitos,
Turun yliopisto